

TIJDSCHRIFT
VAN HET
KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP
VOOR
MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

15^e Jaargang

AMSTERDAM
JOHANNES MÜLLER

1907

Geboortepenning van Daniël de Vagher.

In de verzameling van het Zeeuwsch Genootschap berust een gouden ovale penning, 1) hangende met drie kettinkjes aan een ring. Op de voorzijde ziet men een kindje zitten, tegen een boom geleund, op een eenigszins verhoogden met bloempjes bezetten grond. De rechterarm rust op een zandlooper, terwijl de linkerhand een op de linker knie geplaatst doodshoofd steunt. Daarboven rechts een kronkelend lint, waarop: NASCENDO MORIMVR (door geboren te worden sterven wij). In de afsnede in vier regels:

DANIÉL DE VAG
HER GEBOREN
D^A15 FEBRVARI
A° 1615

Een fraai gegraveerde rand omsluit het geheel. 2)

1) Deze penning is beschreven in DIRKS' *Peningkundig Repertorium I.* onder no. 837 en in den *Katalogus van het Zeeuwsch Genootschap*, door wijlen A. H. G. FOKKER bewerkt, alwaar hij onder no. 449 voorkomt. Vervolgens is hij afgebeeld in den *Katalogus van de tentoonstelling van oud goud en zilverwerk* dezen zomer te Middelburg gehouden. De clichés van de penning zijn mij door het bestuur dier tentoonstelling welwillend in bruikleen afgestaan.

2) In het bezit van den heer S. WIGERSMA Hz. is een afdruk van een Duitschen Raitpfennig van GEORGE FRIEDRICH VAN BRANDENBURG (NEUMANN, no. 6451), waarop bijna dezelfde voorstelling te zien is namelijk een naakte figuur, steunende op een doodshoofd, waarop een zandlooper, in de linkerhand een tak vasthoudende. De omschriften luiden: SUDORÈ DU OMNIA VENDUNT 1576; POST VIVAS VIVE MEMOR MORTIS EN HODIE MICH CRAS TIBI.

De keerzijde wordt ingenomen door twee wapens gedekt door een helm en omgeven door een rand als op de voorzijde.

Ziehier de beschrijving der wapens, 1) waarvan de kleuren *niet* op den penning zijn aangegeven:

STOUTENBURG: Gevierendeeld: 1 in blauw drie goudgekroonde zilveren haringen, zwemmende boven elkander; 2 in zilver een ronde, met vier zilveren sterretjes versierde, zwarte gesp, de naald rechts; 3 in rood een gouden toren met drie tinnen; 4 in blauw een achtpuntige gouden ster.

DE JONGE: Doorsneden, boven in rood twee naast elkander geplaatste gouden borstels of vagers, de steel omlaag, en beneden in goud een gebladerde en bevruchte okkernotentak, de drie vruchten omlaag, alles groen; over de doorsnijdingslijn heen een golvende blauwe dwarsbalk. (Het wapen wordt nog zoo gevoerd door de familie STEENGRACHT, 2) identisch met: DE JONGE, welke laatste tegen het einde der 17e eeuw het hare is gaan veranderen in: een blauwen golvenden dwarsbalk in goud).

De twee schilden (het vrouwelijke in ruitvorm) zijn gedekt door den helm van STOUTENBURG, met dekkleeden en het helmteeken dier familie: de toren van het derde kwartier.

1) Ik dank deze beschrijving aan de beleefdheid van den bekenden genealoog, den heer Mr. B. F. W. VON BRUCKEN FOCK, te Middelburg.

2) Volgens J. B. RIETSTAP, *De Wapens van den Nederlandschen Adel*, voert de familie STEENGRACHT „een achtmaal golvend van zilver en blauw gestreepte(n) golvende(n) dwarsbalk, over de doorsnijdingslijn heen”. Volgens de afbeelding van den penning komt het mij waarschijnlijk voor, dat de golvende dwarsbalk in het wapen van DE JONGE eveneens is golvend van zilver en blauw en niet enkel blauw, zooals Mr. VON BRUCKEN FOCK aan de schrijfster opgaf.

Geheel gegraveerde penning, met de kettinkjes, 31 gram wegende. Zie plaat I.

Bij dezen penning behoort eene aantekening in oud-hollandsch schrift van den volgenden inhoud:

„Dit stuck gout, waar op gesneden staat het wapen van de heer DE JONGHE en (van) STOUTENBURGH aan de eene zijde, en aan de andere zijde een naackt knechtken of meijcken, rustende met de eene arm op een santlooper, en houdende in de andere hant een dootshoofd waarover geschreven staat: nascendo morimur, en, onder te lesen is: DANIEL DE VAGER, geboren den 15 febrúar 1615— behoort toe PETRONELLA CORNELIA UDEMANS, mijn doghter: dogh magh niet uijt de familie gaan, soolangh alser naasaten van mij en mijne vrouw DANA BARBARA MOGGHE, sijn, en daarom moet op de erven van mijn doghter PETRONELLA CORNELIA komen, dogh indien (zij) het ongeluck hadden van kinderloos te sterven, soo moet dit stuck gegeven worden aan de naasaten van haar suster MARIA UDEMANS als zijnde dit een gedenckpenninck van de voorouders haares geslaghts en gegeven tot eene pillegift aan de broeder van mijn vrouwes grootmoeder die genaamt was DANA DE VAGER van de Grootvader en Grootmoeder van DANIEL DE VAGER. — Actum Vere den 10 januari 1717. En is dit volghens mijn en mijn hujsvrouw wil geschreven en ter bewijs daarvan van mij op dien selfden dagh geschreven en ondertekent.

(get) ISAAC UDEMANS. (1)

Hieruit blijkt, dat deze fraaie penning indertijd door de grootouders als pillegift aan hun kleinzoon is geschonken. Verlangende iets meer omtrent den

1) ISAAC UDEMANS, geboren te Middelburg in 1639, studeerde in de godgeleerdheid en was achtereenvolgens predikant te Grijpskerke en te Vere. Hij stierf in 1721. Een fraaie grafzerk dekt zijn graf in de Grootte Kerk te Vere.

levensloop van dezen jeugdigen Zierikzeeenaar te weten, heb ik mij tot den bekenden oudheidkundige, den heer P. D. DE Vos te Zierikzee gewend, die de welwillendheid had mij een uitvoerigen staat der naaste familieleden van onzen DANIEL te zenden. Uit die lijst, welke achter dit artikel als bijlage is gevoegd, zien wij, dat het de grootouders van moederszijde zijn geweest, die de pillegift aan het knaapje hebben vereerd, en, *dat dit jong is gestorven*. *Nascendo morimur!* Voorwaar eene sombere spreuk om een jeugdigen stamhouder te begroeten! Ik vermoed, dat het kindje spoedig na de geboorte zal zijn gestorven en, dat men toen het stuk meer als een herinneringspenning heeft doen vervaardigen. De juiste datum van het overlijden is niet bekend. De begrafenisboeken voor het tijdvak 1583—1695, die zooveel zouden kunnen ophelderen, zijn, zoo schrijft mij de heer DE Vos, niet meer aanwezig, daar zij door den fellen kerkebrand van 1832 zijn vernield.

Wat de heer UDEMANS in zijn briefje van 10 Januari 1717 zoo vurig hoopte, is gedeeltelijk vervuld, want zijne dochter PETRONELLA CORNELIA heeft twee dochters nagelaten, waarvan eene uit haar tweede huwelijk ook kinderen heeft gehad.

Wie den penning aan het Zeeuwsch Genootschap heeft geschonken is mij onbekend gebleven. 1) Het

1) Ik vermoed, dat de penning het eigendom van het Genootschap is geworden door bemiddeling van den konservator van het penningkabinet, den heer M. J. VAN VISVLIET, wiens overgrootvader mr. EGBERT PHILIPS VAN VISVLIET gehuwd is geweest met PETRONELLA ELISABETH VAN GOENS, dochter van RIJKLOF GERBRAND en DANA BARBARA POTTEY, in wier bezit de gouden penning kan zijn geweest. Zie de bijlage achter dit artikel.

onderzoek er naar heeft het gewenschte licht niet verschaft.

Het schenken van pillegiften bij de geboorte of bij den doop van kinderen is eene gewoonte van eeuwen her. Veel is er over het woord pillegift geschreven. SCHOTEL 1) wijdt er in zijn „*Oud-Hollandsch huisgezin der zeventiende eeuw*” een geheel hoofdstuk aan. Hij zelf verklaart het woord als synoniem met pelle, doopkleed, en volgens hem beteekent het niet anders dan doopgift. Wij zijn dit met den geachten schrijver niet eens. Pelle 2) werd ook als „lijkkleed” bij begrafenissen gebruikt. Posten voor het verkoopen van de oude en het aanschaffen van een nieuwe pelle komen herhaaldelijk in de oude gildéboeken voor.

Dan ware het nog beter in pillegift een verkorting van pupillegift te zien, zooals sommigen meenen. In ieder geval beteekent pupil een poppetje of kindje. Van daar, dat onze oogappel ook zóó is genoemd, waarin men toch zichzelf als een poppetje teruggekaatst ziet. Het eenvoudigst is echter aan te nemen, wat J. E. TER GOUW in „*De Oude Tijd*, jaargang 1872, blz. 91”, zegt: De pil is 't petekind en de pillegift is het geschenk, dat aan den pil — het kindje — gegeven wordt. In eene noot lezen wij daar eene aanhaling uit HUYGENS „*Spaansche Wijsheit*”, no. 435, die aldus luidt:

*Van mijn Gevaërs Brood aan mijn Pill,
Een stuck zoo groot als hij self wil,*
en die aan deze verklaring kracht geeft.

1) SCHOTEL, bladz. 50.

2) Het *beknopt etymologisch woordenboek der Nederlandsche taal van J. VERCOULLIE* zegt van pelle: uit Lat. pallum = deken.

Men schonk pillegiften in allerlei vorm, veelal in geld, maar ook zeer dwaze, als „een silvre cruijtdoos, een groen moré ledikant, waerdig naer mijn (de schenkster's) gissinge 280 pond", enz., of wel, men liet een penning in goud of zilver vervaardigen als in het onderhavige geval. Men hield zelfs tentoonstellingen van de geschonken pillegiften. Geen wonder, dat de bevoegde autoriteit, door het uitgeven van keuren, waakte tegen het al te overdreven uitreiken van doopgeschenken. TER GOUW, geeft in *De Oude Tijd*, 1873, blz. 237 er de volgende staaltjes van op:

's-Hertogenbosch: Dat men op de Vonte nyet meer geven en sal dan een botdragher (1378).

Haarlem: So wye yemants kint heft, die en sal dien kinde nyet meer geven te pilgave dan twe scelling (1390).

Deventer: Soo en sal man ofte vrouwe ofte jufrouwe up der Vunte den kynde nyet meer geven dan twie silveren pennynges.

Nijmegen: Die een kynt heft en sal nyet meer geven dan enen alden groten.

Naarden: Nyemandt kinder te heffen, die hij meer sal gheven dan ses oude bodtgens.

Zwolle: So wye een kint heffet, man ofte vrouwe, die en solen haren pillen wal gheven achte penningen en nyet meer.

Ten tijde van KAREL V was het verboden aan doopkinderen meer te geven dan drie gulden.

Over de pillegiften zou een groot artikel te schrijven zijn. Wij laten dit echter aan meer bevoegden over.

M. DE MAN.

BIJLAGE.

CORNELIS JANSZON DE VAGER, geboren te Zierikzee in 1518, begraven aldaar 12 September 1595, gasthuismeester, burgemeester van Zierikzee in 1581, huwt 2°. met DANA VAN DER LISSE, begraven te Zierikzee 19 November 1617.

Mr. CHRISTIAAN DE VAGER, geboren te Zierikzee overleden aldaar, 27 Juli 1642, schepen, raad, thesaurier en burgemeester van Zierikzee, opperdijkgraaf van Schouwen, huwde 1°. te Zierikzee, 12 April 1611 met

1. DANA DE VAGER, geboren te Zierikzee in 1612, begraven 7 November 1669, huwt te Zierikzee 29 Januari 1636 met Mr. ROCHUS MOGGE, gedoopt te Zierikzee, 17 December 1609, overleden aldaar 21 November 1657, schepen en raad, burgemeester van Zierikzee, weesmeester, rentmeester der geestelijke goederen

Mr. CORNELIS MOGGE, gedoopt te Zierikzee, 11 Januari 1639, overleden te Middelburg 16 Mei 1693, schepen van Zierikzee, rekenmeester van Zeeland, griffier ter admiraliteit, ondertrouwt te Zierikzee, 1 Maart 1665 met MARIA POTTEY, j. d. van Zoutelande.

DANA BARBARA MOGGE, gedoopt te Zierikzee, 16 Nov. 1666, overl. te Vere, 17 April 1729, huwde te Middelburg Dr. ISAAC UDEMANS, predikant te Grijskerke, Mei 1680— Mei 1695, predikant te Vere 15 Mei 1695 tot zijn overlijden, 4 Oktober 1721.

DANIEL ANTHONISZON STOUTENBURG, geboren te Brouwershaven in 1564, overleden te Zierikzee, 25 Oktober 1613, lakenkooper, raad van Zierikzee, ondertrouwt te Zierikzee, 4 Juni 1589 met JOHANNA DE JONGE, geboren te Zierikzee, overleden aldaar 27 Mei 1648.

CORNELIA STOUTENBURG, gedoopt te Zierikzee als „Neeltje”, den 29 April 1590, begraven te Zierikzee, 3 Mei 1630.

2. *DANIËL DE VAGER*, geboren te Zierikzee, 15 Februari 1615, sterft jong. Op dezen ziet de penning

Afstammelingen waren

1. MARIA UDEMANS huwt den rekenmeester Mr. ADRIAAN THIJSSSEN, winnen:
 - A. DANA CORNELIA THIJSSSEN huwt PETRUS TACQUET.
 2. PIETERNELLA CORNELIA UDEMANS huwt 1°. Mr. JOHAN POTTEY en wint:
 - A. ELISABETH POTTEY huwt JOHANNES MARINUS CHALMERS.
 - B. DANA BARBARA POTTEY huwt 1°. JAN JACOB VOS, geen kinderen; huwt 2°. Mr. RIJKLOF GERBRAND VAN GOENS en wint:
 - a. PETRONELLA ELISABETH VAN GOENS.
 - b. RIJKLOF JAN VAN GOENS. huwt 3°. MEINARD VAN VISVLIET, geen kinderen.

